Työ- ja tasa-arvovaliokunta; kirjallinen lausuntopyyntö 24.10.2024

LAUSUNTO EDUSKUNNAN TYÖ- JA TASA-ARVOVALIOKUNNALLE

Hallituksen esitys eduskunnalle Työkanava Oy -nimistä osakeyhtiötä koskevan lainsäädännön kumoamiseksi (118/2024 vp)

Hallitus esittää, että Työkanava Oy -nimisestä osakeyhtiöstä annettu laki kumotaan ja työttömyysturvalakia sekä työvoimapalveluiden järjestämisestä annettua lakia muutetaan. Työkanava Oy on vuonna 2022 perustettu työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalle kuuluva valtion kokonaan omistama erityistehtäväyhtiö. Yhtiön tehtävänä on edistää osatyökykyisten henkilöiden työllistymistä ja tukea osatyökykyisten siirtymistä edelleen avoimille työmarkkinoille. Työkanava Oy:n toiminta lakkautettaisiin osana valtiontalouden säästötoimia. Työkanava Oy:n työllistämistoiminta ei ole käynnistynyt yhtiölle asetettujen tavoitteiden mukaisesti.

Esityksessä on huomioitu laajasti Työkanava Oy –nimisen osakeyhtiön toiminta ja vaikutukset. Esityksessä ehdotetaan yhtiön toiminnan purkamista huomioiden tarvittavat laissäädännön muutokset. Yhtiön työllistämistoiminta ei ole käynnistynyt yhtiölle asetettujen tavoitteiden mukaisesti lyhyen toimikauden aikana. Sosiaali- ja terveysministeriö pitää esitettyjä muutoksia tarkoituksenmukaisina, mutta korostaa että on tärkeää kiinnittää osatyökykyisten työllistymisen edistämiseen huomiota myös tulevaisuudessa.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että väestön ikääntyminen, työvoimapula ja työllisyysasteen nostaminen edellyttävät työ- ja toimintakykyyn panostamista ja olemassa olevan työvoimapotentiaalin mahdollisimman kattavaa käyttöönottoa. Työkyvyn ja työllistymisedellytysten tukeen ja säilyttämiseen liittyvät palvelut ovat keskeisessä asemassa, jotta turvataan osatyökykyisten ja vammaisten henkilöiden pysyminen työvoimassa. Se tarkoittaa työkyvyn ja sen tuen sekä laajemmin työllistämisedellytysten parantumiseen liittyvien palvelutarpeiden tunnistamista ja tähän tarpeeseen vastaamista.

Työttömyys itsessään heikentää terveyttä, yksilön taloudellista tilannetta, lisää sairastavuutta ja syrjäytymisriskiä. Ero työllisiin on erityisen selkeä niiden työttömien kohdalla, jotka ovat kokeneet pitkittynyttä tai toistuvaa työttömyyttä (Junna 2022). Terveyspalvelujen käyttö kasaantuu pienelle osalle työttömistä. Vastaavasti osa työttömistä ei ole lainkaan palveluiden piirissä (Väisänen & Sinervo 2021). On arvioitu, että noin viidenneksen työkykyä voitaisiin kohentaa hoidolla, kuntoutuksella ja työelämän joustoilla.

Osatyökykyisyys on yksilöllistä ja sidoksissa osatyökykyisyyden syyhyn, työhön ja työn vaatimuksiin. Työkyky tulisikin aina suhteuttaa työtehtävään. Esimerkiksi henkilö voi olla täysin työkykyinen yhteen tehtävään, mutta työkyvytön toiseen. Työkyky voi vaihdella elämän eri vaiheissa. Osatyökykyisyys voi olla myös tilapäistä. Jos terveys ja muut yksilölliset tekijät ovat tasapainossa työn vaatimusten kanssa, henkilö ei ole osatyökykyinen, vaan työkykyinen (STM 2019).

Edellisen hallituskauden Työkykyohjelma (2019-2023) oli osa hallituksen työllisyystoimien kokonaisuutta ja siitä vastasi ja toteutti työ- ja elinkeinoministeriö yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa. Työkykyohjelman päämäärä oli tunnistaa nykyistä paremmin osatyökykyisten työkyvyn tuen tarve, tarjota heille yksilöllisiä ja oikea-aikaisia työkyvyn ja työllistämisen palveluja sekä edistää työpaikkojen syntymistä osatyökykyisille. Lisäksi tavoitteena oli uudistaa käytössä olevia kuntoutuspolkuja ja -palveluja.

Ohjelmassa sosiaali- ja terveysministeriön toimenpiteenä toteutetun arviointi- ja seuranatatutkimuksen tulosten mukaan kehitetyt palvelut koettiin tarpeellisiksi ja hyödyllisiksi. Palveluilla koettiin olevan myönteisiä vaikutuksia osallistujien työllistymiseen ja koettuun työ- ja toimintakykyyn lyhyellä aikavälillä.

Palvelujen käyttöönottoa kannattaa siis jatkaa ja seurata niiden vaikutuksia osallistujien hyvinvointiin ja työuriin pidemmällä aikavälillä. Mikäli työllisyysvaikutuksia halutaan saada laajemmassa mittakaavassa, yksilöön kohdistuvien palvelujen kehittäminen ei riitä, vaan muutoksia tarvitaan myös sosiaaliturvaan ja työmarkkinoille.

Eri hallinnonalojen yhteistä strategista suunnittelua ja toimien yhteensovittamista tulee lisätä niin valtakunnallisesti kuin aluetasolla. Lähtökohtana tulisi olla yhteiset tavoitteet työikäisten työkykyä ja työllistymistä tukeville toimille, huomioiden niiden keskinäisriippuvuus sekä tavoitteiden toteutumisen yhteinen seuranta. Poikkihallinnollinen yhteistyön merkitys korostuu työikäisten palveluja kehittäessä.

Kaikilla työikäisillä tulisi olla pääsy tarpeenmukaiseen työkyvyn tuen palveluun. Työkyvyn tuen palvelua tulisi tarkastella valtakunnallisesti ja alueellisesti suhteessa tulevaan lainsäädäntöön työllistymistä edistävästä monialaisesta tuesta (HE 207/2022), joka tulee velvoittamaan työvoimaviranomaisten, hyvinvointialueiden ja Kelan väliseen yhteistyöhön monialaisen palvelun tarpeessa olevilla työttömillä työttömyyden kestosta riippumatta.

Työkyvyn tuen palvelun keskeisenä sisällöllisenä kehittämiskohteena on työllistymisen ja työkyvyn tuen näkökulman integroiminen vahvemmin työ- ja toimintakyvyn arvioinnin ja terveyslähtöisyyden rinnalle. Monialaista yhteistyötä ja sen suunnitelmallista toteuttamista tulee edelleen vahvistaa sekä kehittää ammattilaisten uraohjaamisen taitoja. Lisäksi tiedonkulkua verkostomaisessa toiminnassa tulee edistää lainsäädännöllä ja yhteisesti sovituilla toimintatavoilla

Osatyökykyisten työllistymisen esteenä ovat usein myös työelämän rakenteet ja oletukset. Työnantajat tarvitsevatkin tukea ja tietoa esimerkiksi rekrytoinnin, työn mukautusten ja johtamisen tueksi sekä työkyvyn vaihteluiden taustatekijöiden tunnistamiseksi. Työkyvyn moninaisuuden huomioiminen ja väliaikaiseen työkyvyn alenemiseen vastaaminen auttaisi todennäköisesti myös ennaltaehkäisemään vakavia työkykyhaasteita.

Jatkossa työkyvyn tuen palveluiden kehittämisen lisäksi osatyökykyisten ja myös ikääntyvien työntekijöiden työn mukauttamisen mahdollisuuksia ja erilaisten apuvälineiden hyödyntämistä on tuettava. Nuorten osatyökykyisten työelämään kiinnittymiseen on suunnattava erityisiä resursseja.

Sote-uudistus oli yksi Suomen historian merkittävimmistä hallinnollisista uudistuksista, joka vaati paljon yhteensovittamista, uudistuksia ja kehittämistyötä. Monialaista palvelujärjestelmää ja yhdyspintatyötä kehitettäessä on varmistettava työttömien työkyvyn ja työllistymisen tuen palveluiden saatavuus, kattavuus ja laatu yhdenvertaisesti kaikille työikäisille.

Niina Kovanen

erityisasiantuntija

Sosiaali- ja terveysministeriö